

6. *Справа № 1-58/2011 Свалявського районного суду Закарпатської області // Єдиний державний реєстр судових рішень.*

7. Федоренко Д.М. *До питання про відмежування вимагання від примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань // Питання боротьби зі злочинністю. – 2011. – № 21. – С. 259-269.*

Газдайка-Василишин І.Б. Кримінально-правова характеристика примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань

Аналізуються норми чинного Кримінального кодексу України в частині, що стосується примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, проводиться юридичний аналіз цього складу злочину та його відмежування від суміжних складів злочинів. Досліджуються окремі питання, які пов'язані із даною тематикою, та пропонуються способи їх вирішення.

Ключові слова: кримінальне право України, примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань.

Газдайка-Василишин І.Б. Уголовно-правова характеристика принуждения к выполнению или невыполнению гражданско-правовых обязательств

Анализируются нормы действующего Уголовного кодекса Украины в части, касающейся принуждение к выполнению или невыполнению гражданско-правовых обязательств, проводится юридический анализ этого состава преступления и его отграничения от смежных составов преступлений. Исследуются отдельные вопросы, связанные с данной тематикой, и предлагаются способы их решения.

Ключевые слова: уголовное право Украины, принуждение к выполнению или невыполнению гражданско-правовых обязательств.

Gazdayka-Vasylyshyn I.B. Criminal legal description of compulsion to meet or neglect civil obligations

Analyzing the current provisions of the Criminal Code of Ukraine concerning compulsion to meet or neglect civil obligations, legal analysis of this crime and its separation from related offenses are carried out. Some issues related to this topic are addressed.

Keywords: criminal law of Ukraine, compulsion to meet or neglect civil obligations.

Дорохіна Ю.А.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

УДК 343. 9

Постановка проблеми. Для правильної кваліфікації та кримінально-правової оцінки суспільно небезпечної поведінки лю-

дини потрібно встановлювати низку обов'язкових ознак, що характеризують деліктоздатність конкретної особи, у першу чергу розкривають її осудність та відображають її внутрішнє ставлення до дій, котрі вона вчиняє [1, с. 160].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним з дослідженням проблем кваліфікації злочинів проти власності, присвячено чимало праць, серед яких можна назвати праці таких вчених, як: О.А. Герцензона, О.О.Дудорова, В.А. Клименка, Н.Ф. Кузнєцової, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, А.С. Никифорова, В.С. Орлова, В.Г. Павлова, А.А. Піонтковського, М.С. Таганцева, А.Н. Трайніна, М.Д. Шаргородського, М.І. Хавронюка, та інших.

Мета статті – критично проаналізувати здобутки попередніх науковців і на цій основі продовжити розробку деяких аспектів кваліфікації злочинів проти власності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прийнятий в кримінальному праві поділ ознак злочину на внутрішні та зовнішні продиктований, в першу чергу, практичними, утилітарними міркуваннями, а не моментом виявлення «сутності - несутності» діяння [2, с. 6]. Хоча питання про сутність досліджуваного явища в будь-якій науці (і кримінальне право не є виключенням) ніколи не знімається. Виокремлення зовнішнього та внутрішнього пов'язано, головним чином, із необхідністю впорядковувати процес кваліфікації злочину в найбільш логічну послідовність дій. Злочин розглядається із внутрішнього боку, особливо з точки зору спричинених ним наслідків. Останні й слугують, як правило, безперечним доказом його вчинення. Звідси і виникає необхідність у з'ясуванні на первинному етапі аналізу складу злочину саме його внутрішніх, суб'єктивних ознак.

Суб'єктивна сторона має вирішальне значення для кваліфікації злочинів проти власності. Суб'єктивну сторону злочину зазвичай визначають як психичну діяльність, безпосередньо пов'язану із вчиненням злочину [3, с. 99]. Суб'єктивна сторона складу злочину – психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння та його наслідків, що виражаються в формі умислу або необережності, мотивів і мети злочину [4, с. 115].

Деякі автори зазначають, що суб'єктивна сторона складу злочину та її ознаки являють собою юридичне визначення, і що як будь-яке визначення воно не відображає повністю всього змісту предмета, що визначається, - суб'єктивною стороною самого злочину. Ознаки суб'єктивної сторони дають критерій для встановлення вини суб'єкта у вчиненому злочині, їх обсяг і характер визначаються як ознаками умислу і необережності, так і ознаками відповідного складу злочину, передбаченого Особливою частиною Кримінального кодексу. П.С. Дагель вказує, що обсяг і зміст вини, яких потребують кожний склад злочину, можна встановити лише на підставі аналізу як суб'єктивних, так і об'єктивних ознак [5, с. 11].

Отже, розділяти об'єктивне і суб'єктивне (індивідуальне) необхідно лише по відношенню до свідомості особи, яка вчиняє злочин (об'єктивне), або до зовнішньої сторони його діяння (суб'єктивне). Тому свідомість інших осіб, причетних до вчинення злочину, виявиться у сфері об'єктивного як того, що знаходиться за межами свідомості злочинця. Формула «психічна діяльність, безпосередньо пов'язана із вчиненням злочину» охоплює і свідомість осіб, які не є суб'єктами злочину, але задіяні в механізмі його здійснення (наприклад, потерпілих, осіб, що виконують наказ, незаконність якого очевидна), оскільки психічна діяльність цих осіб також має безпосереднім відношенням до доконалого злочину.

Таким чином, вбачається за доцільне, суб'єктивну сторону визначити як психічну діяльність особи, яка вчиняє злочин, що безпосередньо відноситься до ознак його складу. При такому розумінні суб'єктивна сторона – інструмент для встановлення і розкриття вини, і будь-яких відмінностей між цими поняттями не існує. Але ж суть полягає в іншому. Оскільки злочин – вольовий акт людської поведінки, тут наявні всі його компоненти – інтелектуальні, вольові й емоційні. Суб'єктивна сторона являє собою систему вказаних компонентів (частин), що взаємопов'язані між собою і визначають один одного. Тому доцільно говорити про те, що суб'єктивна сторона охоплює всю психічну діяльність суб'єкта при вчиненні злочину. З цим погоджуються і деякі криміна-

лісти, Вказуючи, що інтелектуальні, вольові і емоційні процеси в психічній діяльності суб'єкта протікають у повній єдності і взаємообумовленості [6, с. 227-228]. Це єдиний і в той же час різний за змістом процес, який відбувається в людській психіці.

При розгляді суб'єктивної сторони злочинів проти власності не можна забувати й про те, що правозастосування базується на ретроспективному аналізі поведінки особи, яка вчинила злочин. І тому всі інші міркування про винність дії чи бездіяльності особи, що входять до складу злочину, досить умовні, являють собою побудову психологічної моделі даного діяння, вчиненого в минулому. Більше того, стосовно досліджуваних злочинів мається на увазі дещо інше, ніж звичайний окремий вольовий акт. Як окремий злочин в кримінально-правовому значенні мають на увазі не лише одну дію, але і дві дії, їх серію, систему, поведінку особи. Отже, саме така поведінка для особи виявляється привабливою і доцільною в даний момент, і вона у певній ситуації приймає відповідне рішення. Характеризуючи суб'єктивну сторону злочину як психічну діяльність, ми тим самим позначаємо її в найзагальнішому вигляді, вказуючи на те, що вона є психічний процесом. Проте її зміст у психологічному аспекті неоднорідний. Більшість криміналістів, ґрунтуючись на даних психологічної науки, виділяють в структурі суб'єктивної сторони злочину такі компоненти, як вина, мотив, мета і емоції. В той же час в науці кримінального права існує і інша думка, згідно з якою зміст суб'єктивної сторони утворює вина, тобто вина ототожнюється з суб'єктивною стороною, а мотив, мета і емоції є елементами вини.

Прибічники відриву вини від мотиву, мети і емоцій висувують проти іншої концепції низку наступних заперечень [7, с. 7-8]. Мотив, мета, емоції не є елементами вини, але значення їх інше. З традиційної точки зору встановлення вказаних ознак є обов'язковим, якщо вони передбачені в законі або в ньому їх мають на увазі, в інших випадках їх можна ігнорувати. Зазначений підхід призводить до помилкових висновків. Стосовно конкретного злочину всі ознаки потрібні, але самостійного кримінально-правового значення мотив, мета, емоції набувають не завжди, і в цьому виявляється їх факультативність.

Також в юридичній літературі точиться дискусія, якою саме теорією вини слід користуватись - нормативною чи оціночною [8, с. 8-9; 9, с. 380]. Можна погодитись з думкою, яка зустрічається в юридичній літературі, що недосконалою є і сама законодавча конструкція вини, яка не відповідає в повній мірі сучасним уявленням про суб'єктивні процеси в свідомості суб'єкта при вчиненні ним злочинних діянь, також даним психологічної науки [10, с. 68]. Деякі науковці вказують, що в кримінальному законодавстві повинна знайти місце як подвійна, так і змішана форма вини, яка має місце в конкретних складах злочинів і не знайшла місце в статтях Загальної частини Кримінального кодексу України.

Крім того, в юридичній літературі, як ми вже відмічали, йде полеміка: яка ж теорія вини більш сприйнятлива для кримінального права - оціночна (нормативна) чи психологічна. Одні автори є прихильниками чисто психологічної теорії вини [6, с.281]. Другі заперечують повністю психологічну теорію, схилиючись до оціночної (нормативної) теорії вини [11, с. 40-44].

Практично всіма без виключення авторами висловлюється думка, що суб'єктивна сторона будь-якого злочину проти власності виражається у прямому умислі. Умисел в кримінальному праві за традицією розглядають як одну з форм вини. Законодавча характеристика умислу включає усвідомлення небезпеки діяння, передбачення можливості або неминучості настання суспільно небезпечних наслідків, їх бажання або допущення.

З урахуванням способу вчинення, а також мотиву і мети всі злочини проти власності традиційно розподіляються на групи [12]:

1) Розкрадання чужого майна (грошей, цінностей). Такими є: крадіжки (ст. 185 КК), грабежі (ст. 186 КК), шахрайство (ст. 190 КК), вимагання (ст. 189 КК), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), викрадення шляхом демонтажу та іншим способом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання (ст. 188 КК). Суб'єктивна сторона злочинів зазначеної групи (викрадення, привласнення, розтрата, вимагання майна, заволодіння

ним шляхом шахрайства або зловживання службової особи своїм службовим становищем) характеризується прямим умислом і корисливою метою.

2) Спричинення власникові майнової шкоди. Це також корисливі посягання на власність, але вони не мають ознак розкрадання, – спричинення майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК), привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК). Тут суб'єктивна сторона злочинів другої групи також характеризується прямим умислом і, як правило, корисливим мотивом.

3) Некорисливі посягання на власність. До них належать умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК), погроза знищення майна (ст. 195 КК), необережне знищення чи ушкодження майна (ст. 196 КК), порушення обов'язків по охороні майна (ст. 197 КК), придбання чи збут майна, свідомо добутого злочинним шляхом (ст. 198 КК). Злочини, які становлять зазначену групу, з суб'єктивної сторони характеризуються умисною (умисне знищення або пошкодження майна, погроза знищення майна) або необережною (необережне знищення або пошкодження майна, порушення обов'язків щодо охорони майна) формами вини.

Висновки. Незважаючи на важливість аналізу цього елемента складу злочину, для остаточної правової кваліфікації суспільно небезпечних діянь потрібно враховувати, що все суб'єктивне тією чи іншою мірою повинно обов'язково об'єктивізуватися, тобто набути зовнішнього вираження [1, с. 169]. Саме поєднання зовнішніх дій конкретної фізичної особи з установленням її внутрішнього ставлення до свого вчинку і надає необхідні передумови для якісної кваліфікації суспільно небезпечних діянь.

1. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину / Є.Л. Стрельцов // Вісник Асоціації кримінального права України, 2013, № 1(1) . – С. 160-170.
2. Плотников А.И. Объективное и субъективное в преступлении: монография. – Москва: Проспект, 2011. – 240 с.
3. Уголовное право России. Общая часть: учебник. – М., 1998.

4. *Уголовное право УССР на современном этапе. Часть общая.* – К.: Вища школа, 1985. – 448 с.
5. *Дазель П.С., Михеев Р.В. Установление субъективной стороны преступления.* – Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1972. – 36 с.
6. *Браинин Я.М. Уголовная ответственность и ее основания в советском уголовном праве.* – М.: Госюриздат, 1963. – 281 с.
7. *Рарог А.И. Общая теория вины в уголовном праве.* – М., 1980.
8. *Утевский Б.С. Вина в советском уголовном праве.* – М.: Госюриздат, 1950. – 320 с.
9. *Таганцев В.С. Русское уголовное право: Лекции. Часть общая. В 2 т. – Т.1.* – М.: Наука, 1994. – 380с.
10. *Келина С.Г. Некоторые направления совершенствования уголовного законодательства // Сов.гос. и право.* – 1987. - №5. – С. 68-70.
11. *Лясс Н.В. Нормативная теория в современном буржуазном уголовном праве.* – Л.: Изд-во ЛГУ, 1963. – 70 с.
12. *Профілактика злочинів: [підруч.] / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі.* – К.: Атіка, 2011. – 720 с.

Дорохіна Ю.А. Деякі питання кваліфікації злочинів проти власності.

Стаття присвячена уточненню деяких аспектів кваліфікації злочинів проти власності за суб'єктивною стороною складу злочину. Звертається увага на органічний зв'язок суб'єктивної сторони злочину з іншими елементами складу злочину.

Ключові слова: власність, суб'єктивна сторона, склад злочину.

Дорохина Ю.А. Некоторые вопросы квалификации преступлений против собственности

Статья посвящена уточнению некоторых аспектов квалификации преступлений против собственности за субъективными элементами состава преступления. Обращается внимание на органическую связь субъекта, субъективной стороны преступления с другими элементами состава преступления.

Ключевые слова: собственность, субъективная сторона, состав преступления.

Dorokhina Yu. A. Some questions of qualification of crimes against property

The article is devoted to clarification of some aspects of qualification of crimes against property subjective elements of a crime. Attention is drawn to organic connection of the subject, subjective aspect of the crime with other elements of crime.

In the article the question of research of studies is examined about the subject of crimes against property. Different looks and approaches of domestic research workers are analysed to determination of concept and maintenance of circle of subjects of crimes against property.

Keywords: property, subjective aspect of the crime.